

Kiedy równość oznacza dostępność

MAŁGORZATA
FLORIANOWICZ

KATARZYNA
LEWANDOWSKA

Biblioteka Główna GUMed

Niepełnosprawność jest problemem społecznym nie tylko dlatego, że osoby z niepełnosprawnościami stanowią ponad 12% społeczeństwa¹. W definiowaniu niepełnosprawności odchodzi się dziś od myślenia wyłącznie przez pryzmat osobistych kłopotów i ograniczeń, z którymi konfrontowana jest osoba z niepełnosprawnością². Kluczowa staje się zależność pomiędzy utratą sprawności lub nieprawidłowością w budowie lub funkcjonowaniu organizmu (pod względem psychologicznym, psychofizycznym, anatomicznym) a ograniczeniem bądź niemożnością pełnienia ról społecznych oraz prowadzenia aktywnego życia w sposób lub w zakresie typowym dla większości. Wszelkie włączające działania równościowe skupiają się więc na barierach i restrykcjach społecznych, na jakie osoby z niepełnosprawnościami naraża sposób urzędowania życia zbiorowego, i mają na celu jego zmianę, prowadzącą do zmniejszenia istniejących ograniczeń.

Wśród tych działań istotną część stanowią regulacje prawne oraz wprowadzane usprawnienia umożliwiające osobom z niepełnosprawnością studiowanie i/lub prowadzenie pracy naukowej. Znaczącym elementem procesu edukacyjnego jest dla studentów dostęp do szeroko pojętej informacji. Jeśli jej odbiór jest utrudniony, to cały proces kształcenia staje się często wyzwaniem, któremu nie można sprostać, i powodem rezygnacji z podnoszenia kwalifikacji. Dlatego wśród działań wyrównujących szanse muszą znaleźć się te dotyczące dostępu do bibliotek akademickich.

¹ Według Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 r.

² Z. Woźniak, *Niepełnosprawni – status społeczny największej mniejszości*, [w:] *Konwencja Praw Osób z Niepełnosprawnościami: Godność i sprawiedliwość dla wszystkich*, red. A. Kabsch, Ośrodek Wydawnictw Naukowych, Poznań 2009.

Wpisując się w rozpoczynający się w naszej Uczelni kolejny etap Kampanii *Kultura Szacunku*, pod hasłem *Różni i Równi*, chcielibyśmy zaprezentować działania wprowadzane z myślą o tej grupie użytkowników. Przedstawimy stan obecny dostosowań i ułatwień dla studentów z niepełnosprawnością w Bibliotece Głównej GUMed oraz plany i możliwości kolejnych działań.

STUDENT Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ W ŚWIECIE PEŁNOSPRAWNYCH

Od początku XXI w. można zaobserwować w Polsce wzrost zainteresowania młodzieży z niepełnosprawnością kształceniem na poziomie wyższym. W tej grupie najliczniej reprezentowane są osoby z tzw. innym rodzajem niepełnosprawności (choroby przewlekłe, jak np. astma, epilepsja, zaburzenia psychiczne). Kolejną dużą grupę stanowią studenci z dysfunkcją narządów ruchu, następnie – z uszkodzeniami wzroku, a mniejszą – z uszkodzonym słuchem. Niebagatelne znaczenie mają w tej kwestii zmiany związane z rozwojem technologicznym i możliwością zdalnego dostępu, zarówno do samego procesu edukacji, jak i do źródeł wiedzy.

źródło zdjęcia – [freepik](#)

Mimo tego wzrostu odsetek studentów z niepełnosprawnością jest bardzo niski. Według GUS w roku akademickim 2020/2021 wynosił on ok. 1,7% ogółu studiujących, 1,8% absolwentów oraz 4,1% doktorantów. Przyczyny tego stanu można podzielić na: (1) bariery związane ze środowiskiem zewnętrznym: fizyczne (architektoniczne i transportowe) i społeczne powodujące marginalizację; (2) bariery związane z samą osobą z niepełnosprawnością, w tym bariery psychologiczne (samoograniczenia własnej aktywności, brak samoakceptacji); (3) bariery ekonomiczne, formalnoprawne i inne.

Z oczywistych przyczyn liczba studentów z niepełnosprawnościami na kierunkach medycznych jest znikoma (choćby dlatego, że duża część specjalności wymaga umiejętności manualnych, pełnego wykorzystania zdolności zmysłowych i ruchowych czy pracy w wymuszonej pozycji).

PRZEPISY – ZOBOWIĄZANIA – DOBRE PRAKTYKI

Osoby z niepełnosprawnością w myśl przepisów obowiązujących w Polsce i Unii Europejskiej są beneficjentami wszystkich praw przysługujących osobom pełnosprawnym, w tym prawa do edukacji i korzystania z bibliotek oraz szeroko pojętej informacji. Pomimo braku jednoznacznych nakazów prawnych oraz jednej obowiązującej w UE definicji niepełnosprawności istnieje jednolite stanowisko co do tego, że niepełnosprawność należy pojmować jako rezultat barier, na które napotyka osoba z niepełnosprawnością w społeczeństwie, a nie tylko jako skutek choroby czy urazu (medyczny i społeczny model niepełnosprawności).

W ustawodawstwie polskim brakuje poświęconych osobom z dysfunkcjami aktów prawnych, których zapisy w sposób szczególnie odnosiłyby się do bibliotek i ich użytkowników. Zapis ogólny, obligujący do wyrównywania szans użytkowników bibliotek z niepełnosprawnością, został zawarty

w [Kodeksie Etyki Bibliotekarza i Pracownika Informacji](#) (2005), podkreślającym obowiązek zwrócenia uwagi na potrzeby tych, którzy z różnych względów (niepełnosprawności, ale i np. przynależności do mniejszości kulturowych lub innych rodzajów potencjalnego wykluczenia) nie są w równym stopniu zdolni do odbioru informacji i korzystania z bibliotek.

Jako biblioteka akademicka jesteśmy zobowiązani wypełniać kwestionariusz samooceny dotyczącej spełnienia standardów jakości kształcenia w zakresie kryterium „Infrastruktura i zasoby edukacyjne wykorzystywane w realizacji programu studiów oraz ich doskonalenia”. Standardy i wymogi wyznaczane są przez Państwową Komisję Akredytacyjną, która szczególnie nacisk kładzie na dostosowanie infrastruktury i zasobów edukacyjnych do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

Podpowiedzią, jak je spełnić, mogą być wzory i zestawienia „dobrych praktyk” wypracowane w innych krajach. Przykładem jest [Access for library users with disabilities](#) – dokument wydany przez Stowarzyszenie Bibliotek Narodowych i Akademickich w Wielkiej Brytanii (SCONUL), w którym nie tylko podkreślono prawo do pełnego i równego dostępu do zasobów, ale przede wszystkim wskazano, iż w celu stworzenia dobrze działających usług dla osób z dysfunkcjami nie wolno traktować ich jako usług dodatkowych, przejawu uprzejmości czy działalności o charakterze incydentalnym i okazjonalnym. W dokumencie zdefiniowano poszczególne niepełnosprawności i opisano towarzyszące im problemy, które mogą rzutować na możliwość korzystania ze zbiorów bibliotecznych, poruszanie się czy komunikację interpersonalną, oraz podano przykłady odpowiednich działań w poszczególnych obszarach organizowania działalności bibliotecznej.

Stan przygotowania Biblioteki Głównej GUMed do obsługi użytkowników o różnym poziomie sprawności podzieliłyśmy

Akty prawne upowszechniające i postulujące idee społeczeństwa otwartego, będące podstawą dla działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami w Polsce:

- 1997 – Uchwała Sejmu RP [Karta Praw Osób Niepełnosprawnych oraz Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych](#);
- 1999 – [Traktat Amsterdamski](#);
- [Karta Praw Podstawowych](#) (Nicea, 2000; po poprawkach Lizbona, 2007);
- 2000 – komunikat Parlamentu Europejskiego [Ku Europie bez barier dla osób z niepełnosprawnościami](#);
- 2002 – [Deklaracja Madrycka](#);
- 2002 – [Rozporządzenie Ministra Infrastruktury](#);
- Projekty Komisji Europejskiej [Równe szanse dla osób niepełnosprawnych](#): Europejski Plan Działania (na lata 2004-2010);
- 2006 – [Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych \(ONZ\)](#), ratyfikowana przez Polskę w 2012 r.;
- 2021 – projekt KE [Unia równości](#) oraz idąca za nią polska [Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030](#).

na grupy zagadnień według wzoru zaczerpniętego z *Access for library users with disabilities*.

STAN OBECNY – PLANY – MOŻLIWOŚCI

1. Przystosowanie budynku Biblioteki pod kątem architektury – dostęp fizyczny

Oczywistą, wymuszoną przepisami prawa budowlanego kwestią dotyczącą przygotowania BG GUMed do obsługi osób z niepełnosprawnością jest fizyczny dostęp do budynku i jego najbliższego otoczenia. Dysponujemy podjazdem zewnętrznym zakończonym spocznikiem o powierzchni umożliwiającej manewr wózkiem, główne wejście do Biblioteki ma drzwi otwierane na fotokomórkę, w części przeznaczony dla użytkowników podłogi są na jednym poziomie, bez progów, oraz mają dostosowaną nawierzchnię (posadzki z materiałów antypoślizgowych), bramka ochrony Strefy Nauki ma odpowiedni rozstaw paneli (powyżej 90 cm). Przed wejściem do Biblioteki jest specjalne, wyznaczone miejsce postojowe na parkingu. Pewną niedogodność stanowić może z kolei niewielka przestrzeń w funkcjonującej w Bibliotece kafejce.

2. Odpowiednie wyposażenie Biblioteki

- a. winda – spośród pomieszczeń przeznaczonych dla użytkowników jedynie toalety – w tym ta dla osób z niepełnosprawnością – znajdują się na innym poziomie (piwnica) niż Strefa Nauki. Dojechać do nich można windą. Niestety winda prowadzi również do części Biblioteki przeznaczonej wyłącznie dla pracowników, przez co obsługiwana jest przy użyciu klucza magnetycznego. Dostęp do niej wymaga więc zwrócenia się do bibliotekarza;
- b. toaleta – ma odpowiednią kubaturę umożliwiającą manewrowanie wózkiem oraz specjalne wyposażenie (urządzenia sanitarno-higieniczne, uchwyty);
- c. regały biblioteczne w części przeznaczony dla użytkowników – z uwagi na ograniczone miejsce część regałów w Strefie Nauki jest zbyt wysoka, dodatkowo rozstaw niektórych z nich (mniej niż 20%) w Czytelnii 1 jest zbyt mały, co ogranicza w pełni samodzielne korzystanie ze zgromadzonych na nich zbiorów;
- d. katalogi i informacja o zbiorach – w całości w formie elektronicznej, co w znacznym stopniu korzystnie wpływa na ich dostępność;
- e. lada przy stanowiskach bibliotekarzy – zarówno w wypożyczalni, jak i w czytelniach przynajmniej częściowo mają wysokość umożliwiającą bibliotekarzowi kontakt z osobą na wózku;
- f. maszyny samoobsługowe (kserokopiarki, skanery) – także do obsługi wspomaganej;
- g. specjalne miejsce w tym obszarze zajmuje stanowisko/a pracy wyposażone w odpowiednie oprzyrządowanie (według standardów zachodnich 5% miejsc przeznaczonych dla użytkowników powinno być dostosowanych do potrzeb czytelników z niepełnosprawnością).

Podjazd przy wejściu głównym do Biblioteki GUMed

fot. Zbigniew Wszeborowski

W porozumieniu z dr. hab. Tomaszem Smiataczem, prorektorem ds. studenckich i pełnomocnikiem ds. osób z niepełnosprawnością, i przy wykorzystaniu środków z dotacji podmiotowej przeznaczonej na zadania związane z zapewnieniem osobom z niepełnosprawnością warunków do pełnego udziału w procesie nauki, kompletowane jest wyposażenie takiego stanowiska, wyznaczonego w Czytelni Informacji Naukowej Biblioteki Głównej GUMed.

W skład jego wyposażenia mają wejść:

- biurko z elektrycznie regulowaną wysokością;
- krzesło profilaktyczno-rehabilitacyjne;
- dostosowany komputer wraz z monitorem dotykowym, specjalistyczną klawiaturą (dla osób słabowidzących) oraz myszką (dla osób z problemami manipulacyjnymi);
- słuchawki z mikrofonem;
- oprogramowanie powiększające i udźwiękowiające;
- lupa elektroniczna;
- lupa ręczna o pięciokrotnym powiększeniu;
- skaner.

3. **Oznakowanie i dbałość o informację odbieraną drogą wzrokową:** tablice informacyjne, oznaczenia i kierunki, odpowiednia wielkość, rozmieszczenie, jednolite oznaczenia, kolorystyka i kontrast – przygotowane starannie i funkcjonalnie. Na etapie ich przygotowywania zagadnienia, o których mowa w tym artykule, nie były brane pod uwagę (brak np. napisów brajlowskich, ścieżek dźwiękowych), więc warto skonsultować tę kwestię z osobami z niepełnosprawnością.
4. **Dbałość o odpowiednią akustykę** – badanie tego aspektu wnętrza Biblioteki jest planowane w przyszłości.
5. **Dostępność zbiorów w formatach alternatywnych** (np. zbiory elektroniczne, brajlowskie, drukowane powiększoną czcionką) oraz dostęp do serwisów www.

Możliwość zdalnego dostępu do czasopism, książek, katalogów bibliotecznych, serwisów informacyjnych to ogromna szansa dla osób z niepełnosprawnością, którym swobodnie poruszanie się czy komunikacja sprawia kłopot.

Ustanawianiem standardów pisania i przesyłu stron www zajmuje się organizacja World Wide Web Consortium (W3C), która uruchomiła inicjatywę Web Accessibility Initiative (WAI). Wynikiem jej prac jest opublikowanie zbioru dokumentów **Web Content Accessibility Guidelines**, czyli WCAG, stanowiącego zestaw rekomendacji, którymi należy się kierować, aby prezentowana treść była przyswajalna dla wszystkich odbiorców. Głównym celem WCAG jest zapewnienie dostępu do treści zamieszczanych na stronach www za pomocą różnych urządzeń (w tym różnego typu manipulatorów i urządzeń przetwarzających treść, np. na informację dźwiękową), logiczne i czytelne zorganizowanie tej treści oraz zapewnienie przejrzystości i łatwości nawigacji.

Standard WCAG spełnia m.in. Biblioteka Narodowa oraz strona www naszej Uczelni. Biblioteka GUMed planuje jego wprowadzenie na nowej wersji strony. Za to już teraz jest on stosowany na Polskiej Platformie Medycznej, której nasza Biblioteka jest współtwórcą. Dotyczy to zarówno strony PPM, jak i dokumentów cyfrowych deponowanych i udostępnianych w repozytorium. Pracownicy Biblioteki pisali już o tym na łamach „[Gazety GUMed](#)” (2021, nr 1, s. 45-47).

Warto tu także wspomnieć o zbiorach cyfrowych (z zapisem alternatywnym lub audio) tworzonych przy niektórych bibliotekach zgodnie z zapotrzebowaniem na konkretne tytuły, zgłoszonym przez studentów z ograniczonymi możliwościami czytania wydawnictw drukowanych (Biblioteka UW, Biblioteka Akademii Podlaskiej). Podobną funkcję pełnią specjalnie przygotowywane materiały (skrypty, książki, mniejsze fragmenty) w postaci dostępnej dla osób z dysfunkcją wzroku, na której opracowanie pozwala polskie prawo autorskie.

6. Profesjonalna obsługa biblioteczna

Jaka powinna być? Pomocna, ale daleka od nienaturalnej troskliwości, okazywanego zakłopotania czy bezradności. Bibliotekarze powinni mieć świadomość istoty zachowań związanych z określoną dysfunkcją i generowanych przez nią szczególnych potrzeb czytelniczych, jak też możliwości ich zaspokojenia. Dlatego warto rozważyć organizację szkoleń (np. o najnowszych regulacjach prawnych w tym zakresie oraz nowinkach dotyczących sprzętu i obsługi specjalistycznego oprzyrządowania, nauki języka migowego, formułowania komunikatów zrozumiałych dla osób niewidomych) oraz konsultowanie planowanych udogodnień i/lub standardów obsługi z osobami, których mają dotyczyć, czyli z osobami z niepełnosprawnością (niepełnosprawni trenerzy) – przykładem są tu kursy dla bibliotekarzy BUW prowadzone przy współudziale Biura ds. Osób Niepełnosprawnych UW. Szkolenia te powinny kłaść nacisk na różnorodność niepełnosprawności i konieczność traktowania tej grupy użytkowników na równi z pozostałymi, tj. wyrobić w uczestnikach postawę, która pozwoli nie bać się oferowania pomocy osobie z niepełnosprawnością, ale jednocześnie udzielać jej w takim zakresie, w jakim jej oczekuje.

Przy okazji warto pewnie zapytać, czy takie szkolenia nie powinny dotyczyć także innych pracowników Uczelni oraz przyszłych medyków. Na razie pomoc w tym zakresie stanowić może opracowany przez Biuro Pełnomocnika ds. Osób Niepełnosprawnych [Praktyczny poradnik savoir-vivre wobec osób niepełnosprawnych](#), do zapoznania z którym serdecznie zachęcamy. ☺

7. Reorganizacja pracy biblioteki pod kątem obsługi czytelników z dysfunkcjami

W przypadku wzrastającej potrzeby można również rozważyć zmiany zapisów regulaminowych (np. inny czas wypożyczenia, większa elastyczność wypożyczeń materiałów zwyczajowo udostępnianych jedynie prezencyjnie, wypożyczenia za pośrednictwem pełnomocnika) wynikające ze

źródło zdjęcia – [freepik](#)

świadomości, że ta sama czynność zajmuje osobie z dysfunkcjami więcej czasu niż osobie pełnosprawnej.

W kontekście obsługi i organizacji pracy warto także pamiętać o potrzebie poszanowania prywatności czytelników z niepełnosprawnością, a więc np. tak zorganizować pracę, aby bibliotekarz pierwszy wiedział, z jakich udogodnień czytelnik ma prawo korzystać, bez konieczności zadawania krępujących pytań (np. karta biblioteczna z adnotacją o rodzaju dysfunkcji, specjalnych potrzebach i uprawnieniach).

PODSUMOWANIE

Jak widać, udogodnienia podstawowe, wymagane prawnie, funkcjonują już w Bibliotece GUMed lub są planowane w najbliższej przyszłości. Pracownicy Biblioteki dokładają wszelkich starań, by na co dzień zapewnić przyjazną i przede wszystkim funkcjonalną przestrzeń dla wszystkich studentów. Mamy jednak świadomość, że stworzenie miejsca w pełni włączającego czytelników ze specjalnymi potrzebami jest długofalowym przedsięwzięciem.

Studenci z niepełnosprawnością to w bibliotekach akademickich – a zwłaszcza medycznych – grupa nieliczna, a do tego bardzo zróżnicowana i wymagająca zindywidualizowanego podejścia. Nie możemy jednak zapomnieć, że z naszej Biblioteki korzystać mogą także studenci, doktoranci i pracownicy z innych uczelni FarU, gdzie odsetek osób z niepełnosprawnościami

jest większy. Kolejną grupą użytkowników, którym nie powinniśmy odmawiać dostępności, są tzw. inni czytelnicy, chociażby potrzebujący dostępu do piśmiennictwa poświęconego własnej niepełnosprawności czy schorzeniom. Dlatego jako bibliotekarze (a pośrednio i władarze Uniwersytetu) zobowiązani jesteśmy do zapewnienia im fachowej obsługi, udostępnienia zbiorów i dostarczenia potrzebnych informacji. Realizacja idei stworzenia społeczeństwa otwartego – i będącej jego częścią uczelni równych szans – nie może obejść się bez odpowiednich środków finansowych. Likwidacja barier architektonicznych to nie wszystko. Znacznych nakładów wymagają: działania legislacyjne, informacyjne, promocja integracji (także wewnątrz Uczelni).

Zastosowanie nowoczesnych technologii umożliwia przewyższanie wielu barier, a zmiana sposobu myślenia przyczyni się do tworzenia funkcjonalnej przestrzeni bibliotecznej i środowiska przyjaznego dla każdego użytkownika. Koordynowanie zakupu sprzętu, dostosowanie architektoniczne i technologiczne budynku, przygotowanie usług w formach dostępnych dla osób z różnymi dysfunkcjami, a także tworzenie wspólnych standardów i instrukcji oraz szkolenie personelu może i powinno zaowocować większą liczbą studiujących, a w rezultacie aktywnych zawodowo osób z niepełnosprawnością. ■

**MAŁGORZATA FLORIANOWICZ
KATARZYNA LEWANDOWSKA**

MGR INŻ. NINA GOSTAŃSKA
Zastępca kanclerza – dyrektor
ds. technicznych

Likwidacja barier pomiędzy niepełnosprawnymi a pełnosprawnymi użytkownikami naszej Uczelni należy do szczególnych obowiązków

Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, który urzeczywistnia zasady sprawiedliwości społecznej. Funkcjonalność oraz dostępność budynków Uniwersytetu wiąże się z oczywistą poprawą jakości życia codziennego osób z niepełnosprawnościami.

W ciągu ostatnich dwóch lat wprowadziliśmy szereg udogodnień dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Rok 2021 to m. in. modernizacja budynku nr 15, polegająca na przystosowaniu podjazdu oraz wykonaniu drogi dojazdowej wraz z miejscami postojowymi dla osób niepełnosprawnych, oraz adaptacja części parteru na pomieszczenia Katedry i Kliniki Medycyny Ratunkowej. Dodatkowo przy sali wykładowej im. Włodzimierza Mozołowskiego w budynku Collegium Biomedicum dostosowano schody i pochylnie do potrzeb

osób z niepełnosprawnością ruchową. W 2022 r. wymieniliśmy windy w budynkach nr 1 i 15 oraz wyremontowaliśmy toalety dla osób z niepełnosprawnościami w budynku nr 15. Ponadto złożyliśmy wniosek o dofinansowanie wymiany podnośnika dla osób z niepełnosprawnościami w budynku nr 27, co planujemy zrealizować w 2023 r.

Pamiętajmy, że przed nami duża inwestycja w postaci nowej bazy dydaktycznej, która będzie wykorzystywana do kształcenia lekarzy dentyistów. Uniwersyteckie Centrum Stomatologiczne będzie w pełni dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Koszty remontów pokrywane są ze środków własnych Uczelni, Funduszu Wsparcia osób Niepełnosprawnych oraz Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Wszelkie informacje związane z dostępnością budynków zostały zamieszczone na stronie internetowej niepełnosprawni.gumed.edu.pl oraz w uczelnianym Biuletynie Informacji Publicznej pod linkiem „[Dostępność architektoniczna](#)”, gdzie udostępniony został wykaz budynków GUMed wraz z opisem ich dostępności architektonicznej. ■

fot. Paweł Sudara/GUMed